

УДК 330.332

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ЛІЗИНГУ ТА ЙОГО ВИДИ

Бондаренко В.М., к.е.н., доцент,
Бондаренко Л.М., к.е.н., доцент,
Вінницький національний аграрний університет

В статті розкрито економічний зміст лізингу та охарактеризовані основні його види. Наведена схема проведення лізингової операції, а також показані переваги лізингу перед банківським кредитуванням

Ключові слова: лізинг, лізингові операції, економічні відносини, лізингодавець, лізингоотримувач, ринкові фактори.

Вступ. Умови господарювання підприємств під час становлення ринкової економіки висувають жорстокі вимоги до зниження витрат на виробництво, освоєння нової техніки і технологій, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції. Однак багато суб'єктів господарської діяльності неспроможні виконати вказані вимоги, оскільки змушені експлуатувати фізично зношені та морально застарілі основні фонди, застосовувати віджиті енерго- і матеріаломісткі технології. Оновлення матеріально-технічної бази, прискорення науково-технічного прогресу та інноваційних процесів стало б можливим при залученні значного обсягу інвестицій. Перед підприємствами стоїть нагальна необхідність пошуку інших джерел фінансування, форм і методів їх використання. Великі потенційні можливості в цьому плані надає лізинг.

Постановка проблеми. Серед вчених-економістів нині відсутній системний підхід до проблеми експлуатації і своєчасної заміни виробництва, що не може не відбитися на ефективній реалізації науково-технічних досягнень. Часто-густо морально застаріле обладнання вводиться в експлуатацію як нове. Це призводить до втрат недоотриманої продукції і високих виробничих затрат, у тому числі через зростання різних видів пристроїв, що спричиняє до втрат конкурентоспроможності і попиту на випущену продукцію.

Аналіз досліджень та публікацій. Враховуючи актуальність піднятих вище проблем, їх вирішенню присвячені праці багатьох учених-економістів і практиків, зокрема Я. Онищук, В. Осецького, Н. Рязанової, Р.Саблука, М. Шпака, В. Чабана та інших

Все більш привабливішим способом модернізації виробництва стає засвоєння прогресивних технологічних процесів з використанням орендованих, а не закуплених сучасних технічних засобів. В умовах переходу до ринкових відносин, коли в розвитку економіки посилюється дія чинника невизначеності, підвищується інтерес до нетрадиційних форм господарювання.

Результати досліджень. В економічних відносинах країн з розвинутою економікою поширилася форма здачі в оренду технічних засобів, яка називається лізингом і передбачає передачу обладнання, машин і механізмів, приладів та інших пристроїв від виготовлювача в оренду споживачу через посередника, який виконує роль орендодавця.

У Законі України “Про лізинг” наведено таке визначення лізингу: Лізинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Класичному лізингу властивий тристоронній характер взаємовідносин, який передбачає участь у лізинговій угоді таких трьох сторін: лізингодавця, лізингоодержувача, продавця (постачальника) майна. Суть лізингової операції полягає в наступному: майбутній лізингоодержувач, в якого відсутні власні кошти, звертається в лізингову компанію з пропозицією про укладання лізингової угоди. Згідно з останнього лізингоодержувач вибирає продавця, який має необхідне майно, а лізингодавець придбає його у власність і передає майно лізингоодержувачу в тимчасове володіння і користування за відповідну плату на засадах, обумовлених в договорі. Після закінчення договору, залежно від його умов майно повертається лізингодавцю або переходить у власність лізингоодержувача. Схема проведення лізингової операції наведена на рис. 1.1.

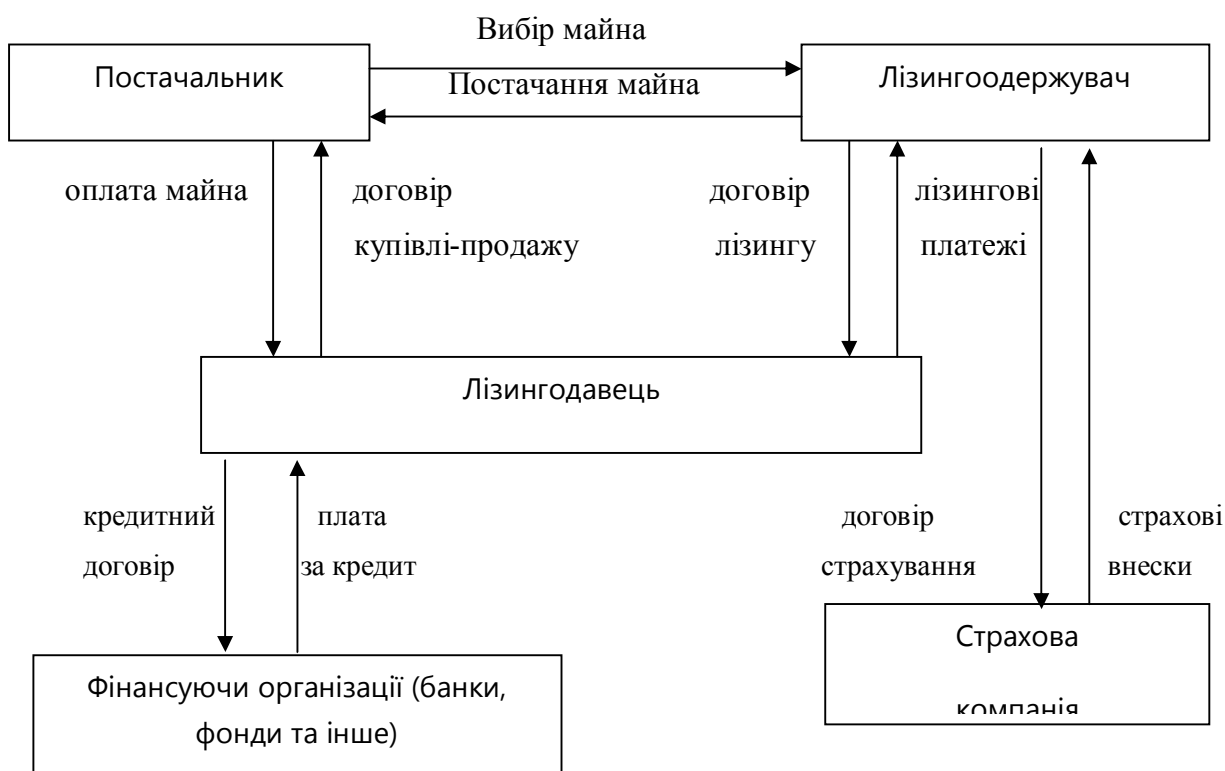


Рис. 1.1. Схема проведення лізингової операції

Склад учасників угоди скорочується до двох, якщо продавець і лізингодавець або продавець і лізингоодержувач є однією і тією ж самою особою.

При реалізації проекту з великою вартістю число учасників збільшується у результаті залучення лізингодавцем до угоди нових джерел і фінансових коштів, банків, страхових компаній, інвестиційних фондів тощо.

Лізингова операція являє собою господарську операцію, яка включає комплекс взаємопогоджених дій лізингодавця, лізингоодержувача та продавця майна, спрямованих на виконання лізингового договору, тобто врегулювання такої кількості відносин, які дозволяють передати лізингове майно в тимчасове користування на визначений термін за відповідну плату.

До ознак, які дають можливість виділити лізингову серед маси інших операцій, належать:

- лізингодавець виступає як організація, що фінансує, яка придбає у продавця лізингове майно на умовах, що воно буде обов'язково передано в лізинг лізингоодержувачу;

- право вибору продавця лізингового майна і об'єкта лізингу ще до укладання договору купівлі-продажу належить лізингоодержувачу, якщо інше не передбачено договором; сума лізингових платежів за весь період лізингу повинна включати повну (або близьку до неї) вартість лізингового майна згідно з цінами на момент укладення договору;

- майно, передане в лізинг, протягом всього строку дії лізингового договору є власністю лізингодавця, за винятком майна, придбаного лізинговою компанією за рахунок державних коштів;

- у лізинговому договорі може бути передбачено право викупу лізингового майна лізингоодержувачем до або після закінчення строку договору;

- за домовленістю сторін у лізинговому договорі може бути передбачена прискорена амортизація лізингового майна згідно із законодавством України з подальшим повідомленням про це податкових органів;

- термін лізингу майна визначається за домовленістю сторін згідно із законодавством України, але не може бути більшим строку його повної амортизації.

З точки зору комплексу відносин лізингова операція складається з двох взаємозв'язаних частин: відносин з купівлею-продажем, і відносин, пов'язаних з тимчасовим користуванням майном. З точки зору обов'язкового права дані відносини можуть бути реалізовані за допомогою двох видів договорів: купівлі-продажу і лізингу.

Складові елементи лізингового процесу тісно пов'язані між собою. Так, відносини, пов'язані з тимчасовим користуванням майна (договір лізингу), виникають тільки після виконання договору купівлі-продажу. Останній стає основою для виникнення відносин другого елементу комплексу, а учасники лізингового процесу тісно взаємодіють між собою на всіх етапах. В деяких випадках у лізинг складовою частиною входять угоди, пов'язані з отриманням кредиту, технічним обслуговуванням, страхуванням та ін., до змісту яких обов'язково включаються права і обов'язки кожної сторони договору. [1, с.67]

Аналізуючи лізинг з різних точок зору, слід зауважити, що в даній формі економічних відносин спостерігається суперечлива, подвійна природа лізингу. Ця

двоїстість проявляється в тому, що з одного боку, лізинг являє собою вкладення коштів в основний капітал на зворотній основі. Надаючи майно на визначений термін у тимчасове користування, власник у встановлений строк отримує власність у зворотному порядку, за надані послуги він отримує винагороду у вигляді комісійних. Цим забезпечується реалізація принципів: терміновості, зворотності та платності. Отже, за своїм змістом лізинг відповідає кредитним відносинам і зберігає сутність кредитної операції. З другого боку, за формою лізинг також схожий з інвестиціями капіталу, оскільки лізингодавець і лізингодержувач оперують капіталом не тільки в грошовій формі, а й в формі основних виробничих фондів, що зближує лізинг з інвестуванням і суттєво підвищує його народногосподарське значення. [2, с. 84]

Лізинг у широкому розумінні є організаційною формою підприємницької діяльності, виражаючи відносини власності, особливу систему господарювання. Однак як і будь-яке самостійне явище, економічна категорія він має свій власний зміст і різні форми виявлення, які можна надати з різним ступенем конкретності.

З економічної точки зору лізинг може розглядатися як економічна категорія. Його суть виражається в тих економічних відносинах, які виникають між постачальником майна, лізинговою компанією і лізингодержувачем. Саме з позицій системних відносин трьох учасників лізингової угоди необхідно розглядати суть лізингу як економічної категорії.

Для глибшого поняття сутності лізингу розглянемо його структуру. На основі договору купівлі-продажу виробник лізингового майна передає на нього право власності спеціалізованій лізинговій компанії, яка однак не може користуватися і розпоряджатися цим майном. Їх можливості в даному випадку обмежені вона може реалізувати лише право розпорядження, причому тільки відповідним чином: передавати його в тимчасове володіння і користування за лізинговим договором. Це пояснюється, по-перше, тим, що лізингове майно придбається лізинговою компанією саме з цією метою, а по-друге, тим, що майно передається не контрагенту по договору купівлі-продажу, а користувачу за лізинговим договором. Обмеження прав власності лізингової компанії, як правило, вимагає відповідного відшкодування. При лізингу таким відшкодуванням є податкові й амортизаційні пільги, які надаються лізингодавцю державою.

У формі лізингу здійснюється значна частка капітальних затрат у багатьох розвинутих, перехідних економіках, що розвиваються. За даними Міжнародної фінансової корпорації, у 2009 році частка основних засобів, придбаних через лізинг, у Чеській Республіці становила 28 відсотків, в Естонії – 25, Німеччині – 19,7, Франції – 12,6, Італії – 12,3, у Польщі – 8,8 відсотка. [4]

Навести дані про частку основних засобів, придбаних вітчизняними підприємцями шляхом лізингу, неможливо, оскільки офіційна статистика не веде окремого обліку лізингових операцій.

Лізинг сприяє прискореній модернізації виробництва, оновленню обладнання та технологій. Лізинг найвигідніший для новостворених підприємств і підприємств, які не мають високоліквідних активів. Це насамперед підприємства агропромислового комплексу, котрі почали активно використовувати фінансування з допомогою лізингу і зацікавлені в розвитку ринку лізингових операцій. Виробники обладнання за рахунок лізингу мають можливість розширити

свій ринок збуту й одразу ж отримати вартість обладнання. Банківським установам використання лізингових операцій дає змогу збільшити прибуток розширити коло клієнтів, диверсифікувати ризики тощо. Крім того ризик при здійсненні лізингу менший порівняно із простим кредитуванням, оскільки до отримання остаточного платежу банк є власником наданого у лізинг обладнання і у разі порушення угоди має право на реалізацію обладнання для погашення своїх збитків.

Існують два специфічні напрями використання лізингу банками. По-перше, це застосування лізингу для реструктуризації проблемних кредитів і прискорення реалізації заставленого майна. Цей напрям вважається дуже актуальним для українських банків. По-друге, лізинг застосовують для фінансування власних потреб у новому банківському обладнанні. Маючи дефіцит власних коштів, банки знайшли у застосуванні лізингової схеми ефективний спосіб прискорення свого технічного розвитку. [5, с.19]

Існують також ринкові фактори, що негативно впливають на потенційний розвиток лізингу в Україні, оскільки вони також створюють проблеми для банків та інших джерел фінансування. Більшість цих факторів пов'язана з макроекономічною нестабільністю, що підвищує системні ризики країни. Це призводить до високих процентних ставок та дефіциту джерел фінансування для лізингодавців. Як результат – потенційні лізингоодержувачі повинні працювати з дуже високим прибутком, аби отримати достатній грошовий потік, і щоб задовольнити вимоги грошового потоку, які висуваються до кандидатів на фінансування.

Попри всі ці ринкові проблеми, в результаті дослідження було виявлено значний незадоволений попит на лізинг на прийнятних умовах. Крім того, іноземні лізингові фірми підтверджують свою готовність вступити на український ринок як тільки покращиться нормативне середовище. На користь існування потенційного попиту на лізинг в Україні свідчить і широке використання псевдо-лізингових операцій, таких, як “продаж у розстрочку”, які були винайдені потенційними лізингодавцями і лізингоодержувачами у відповідь на нездоланні вимоги податкового та законодавчого характеру до лізингових операцій. [3, с. 93]

У різних країнах існують свої визначення лізингу, зокрема фінансового лізингу. Загально визнаним визначенням лізингу є таке: “Договір укладений двома сторонами, відповідно до якого одна сторона (лізингодавець) надає в користування іншій стороні (лізингоодержувачу) майно на визначений період і за певну плату”.

Це визначення просте і дає обґрунтування будь-якій лізинговій операції, але воно не пояснює, як працює лізинг.

Для того, щоб краще зрозуміти важливість лізингу розглянемо ситуацію яка описує підприємство, що потребує позичкових коштів.

Підприємство, проаналізувавши витрати при зборі врожаю, дійшло висновку, що воно потерпає від значних втрат врожаю, тому що використовує комбайни, термін служби яких вичерпано. Фермерське господарство має можливість імпортувати сучасну збиральну техніку, що має прийнятний показник технологічних втрат. Господарство звертається за фінансовим кредитом до банківської установи, пропонуючи в заставу переробний комплекс достатньої вартості. Банківську установу влаштовує вартість і ліквідність застави, але його

об'єктивні фінансові можливості дозволяють надати фінансовий кредит в іноземній валюті лише на один рік під 25 відсотків річних із щомісячною виплатою процентів. Підприємство не може дозволити собі взяти такий кредит.

Наведена ситуація характерна для перехідної економіки, такої, як Україна сьогодні. У цьому випадку малось на увазі підприємство, що працює стабільно, має на меті придбати або оновити свої основні фонди і потребує для цього залучення зовнішнього фінансування, але воно стало неможливим з об'єктивних причин.

Без фінансового лізингу усі плани були б не здійсненними. Розглянемо, як діяли лізингові компанії і чим вони відрізняються від традиційних фінансових організацій.

Запропоновані банком умови фінансування не влаштували фермерське господарство ні за строками ні за вартістю фінансових ресурсів. Українська лізингова компанія мала можливість отримати товарний кредит в іноземного виробника необхідної техніки вартістю під 15 відсотків річних, оскільки вона мала певний досвід співробітництва з цим виробником й зарекомендувала себе як надійний партнер. Крім того, як постійний клієнт іноземного виробника, вона мала додаткові знижки на обладнання та могла досягти сезонного графіка погашення заборгованості, що відповідав грошовому потоку господарства. Таким чином, іноземний банк фінансував виробника, а той надав товарний кредит у вигляді обладнання українській лізинговій компанії. Фермерське господарство скористалося з можливостей банківської системи країни – виробника, яка може надати ресурси на більш довгий термін і під менші відсотки. Майже неможливо, щоб це фермерське господарство могло отримати кредит від іноземного банку самостійно.

Лізинг також має свої переваги перед банківським кредитуванням, визначимо наступні:

1. Більш прості схеми забезпечення, тому що майно, що передається в лізинг, є водночас основною заставою. Оскільки юридичне право власності залишається за лізингодавцем, йому не доведеться змагатися з іншими кредиторами за поновлення у володінні цим майном, якщо бізнес лізингодержувача зазнає невдачі. Ось чому фінансовий лізинг, як правило, пов'язаний з меншими вимогами до застави. З тієї самої причини лізингодавці зазвичай менш вибагливі до попередньої кредитної історії лізингодержувача. Це дозволяє молодим та малим підприємствам отримувати лізингове фінансування легше ніж банківські позики.

2. Доступність. У країнах з перехідними економіками лізинг, можливо, єдина форма середньо - та довгострокового кредиту для придбання обладнання. Лізингодавці звичайно спеціалізуються на певних видах обладнання, а це дозволяє їм залучати торгові кредити від виробників обладнання або мати доступ до іноземних ринків капіталу, беручи на себе частину кредитного ризику при наданні лізингового майна. Навряд чи підприємства змогли б самі вирішити ці проблеми.

3. Зручність та менші витрати на виконання угоди. Лізинг можна оформити на багато швидше та простіше ніж традиційну позику, тому що: 1) лізингодавці не беруть депозитів і не підлягають сумлінному регуляторному контролю; 2) звичайно додаткове заставне забезпечення не вимагається. Ці

фактори усувають більшість бюрократичних зволікань, часто пов'язаних з видачею банківської позики, та дозволяють лізингодавцеві приймати більш оперативні рішення та вимагати менше документації. Лізингоодержувачеві, в свою чергу, це допомагає уникнути витрат, пов'язаних з оформленням застави, документації та заощадити час, необхідний банку для прийняття рішення про видачу позики, особливо коли йдеться про невеликих позичальників.

4. Менше власних коштів сплачується наперед. За допомогою механізму лізингу може бути профінансована більше частка капітальних витрат на обладнання, порівняно з банківською позикою, часто при невеликому авансовому платежі, завдяки більш міцній схемі забезпечення лізингодавця, ніж при заставі.

5. Гнучкість. Платежі за договором лізингу можна побудувати відповідно до очікуваного грошового потоку лізингоодержувача. Лізингодавці менше опікуються питаннями ліквідності, ніж банки, і можуть легше урівноважувати часові рамки своїх активів (лізингових угод) та пасивів (кредитні лінії банків та торгові кредити).

6. Податкові пільги. У багатьох країнах лізингоодержувачі мають право зменшувати оподатковуваний прибуток через віднесення орендних платежів в повному обсязі на витрати, а не лише процентів, як при банківській позиці. Уряди деяких країн надають податкові пільги при лізингу, тому що визнають, що він дає можливість новоствореним та малим фірмам дістати фінансування для капіталовкладень.

Висновки. Отже, з усього вищесказаного, можна зробити висновки, що надання лізингових послуг має чимало переваг для всіх сторін угоди і заслуговує на розвиток у майбутньому. Лізинг дає можливість для економіки країни швидше вийти із кризового стану та забезпечити її стабільний розвиток. Тому збільшення обсягу лізингових послуг є актуальним завданням народного господарства України.

Література

1. Вітлінський В.В. Моделі оцінки ризику неплатежу операцій фінансового лізингу / В.В. Вітлінський, Є.Б. Долинська // Фінанси України. - 2005. - № 6. - С. 62-68
2. Галушко В.О. Фінансовий фізінг техніки у сільському господарстві // Облік і фінанси АПК. – 2006. - №5. – С. 82-85.
3. Гринчук Ю.С. Методологічні засади дослідження лізингової діяльності сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. - 2005. - № 4 - С. 90-94.
4. Долинська Є.Б. Розрахунок лізингових платежів з урахуванням ризику неплатежу // Ринок цінних паперів України. - 2004. - №3-4. - С. 41-44.
5. Коміренко В. Фінансовий лізинг як один із шляхів забезпечення сільськогосподарських підприємств вітчизняною технікою і обладнанням // Баланс-Агро - 2005 -№11 (95). -С. 17-20.

Summary

Economic maintenance leasing and types /V. Bondarenko, L. Bondarenko

In the article the economic content of leasing and described its basic types. The chart of leasing operations and show the benefits of leasing to the bank lending.